

Möllaren i Omma

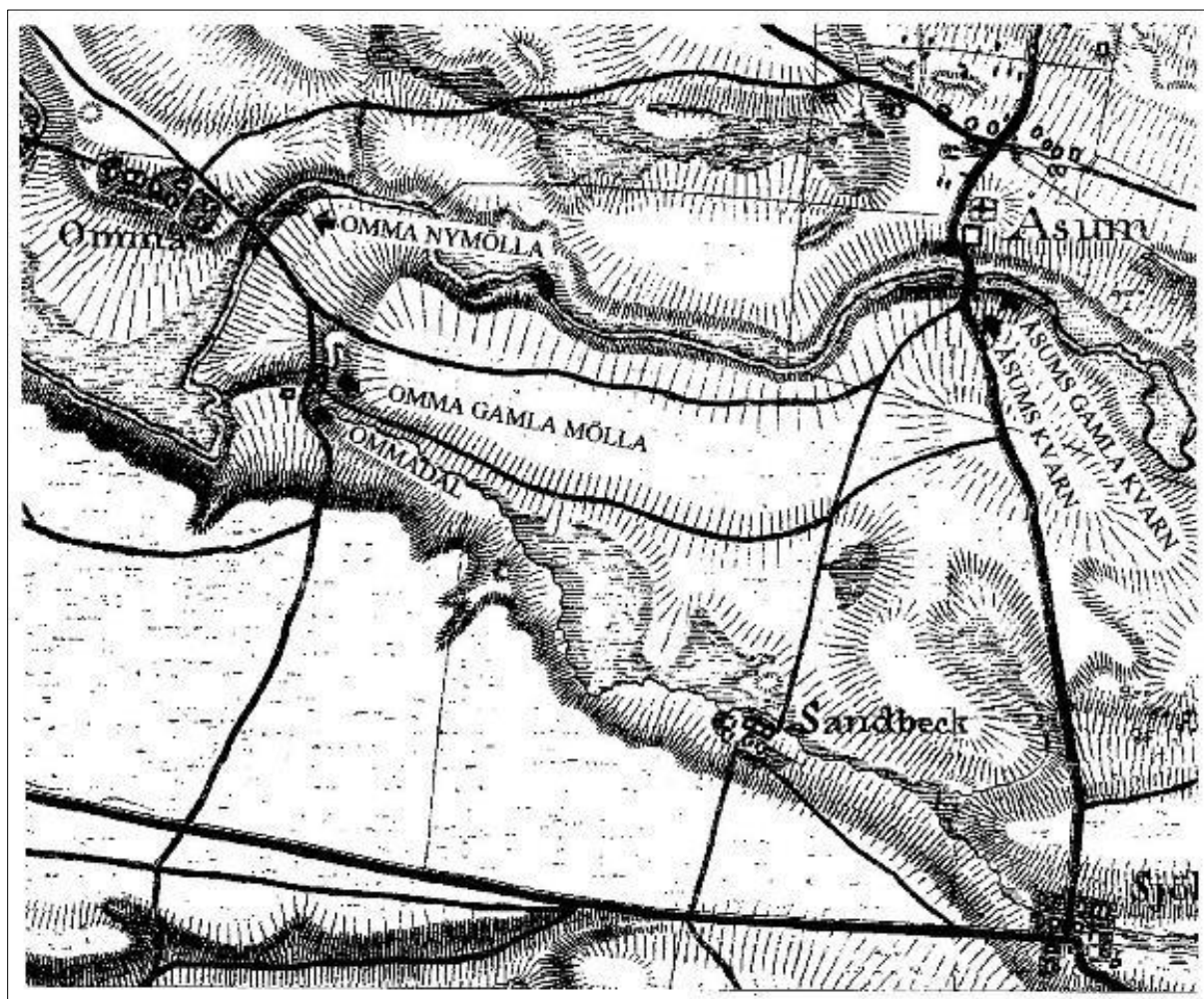
DEL 3

År 1733 blev ett omtumlande år för både Nils Hansson Önsberg och Christian Ulmberg i Norra Vram. Efter det att Christian Möllerström från Grimstofta varit och hälsat på sin broder Lars Möllerström och framfört att det fanns en ledig kvarnlägenhet i Södra Åsum och att man därtill även behövde en klensmed blev det bråda dagar.

En vecka in i februari red Nils och Christian till Södra Åsum för att titta närmare på hur det såg ut och efter mycket diskuterande skrev de på kontrakten som började gälla först i oktober. Det fanns alltså god tid till att avveckla i Norra Vram.

En annan händelse som satte sina spår var att Stinas moder Gunilla gick bort i juli i sitt sjuttiotredje år. Eftersom det inte var så långt till Helsingborg beslöt man att närvara på begravningen den 11 juli. Denna dag samlades ett litet följe på gamla kyrkogården i Helsingborg och följde Gunilla Erichdotter till sista vilan.

I oktober kom så det stora uppbrottet då de båda familjerna tog farväl av byn som de bott i ett antal år och styrde kosan till Södra Åsum. Väl framme installerade de sig i bostadshuset inte långt från den väldiga kvarnen som stod på en holme mitt i ån.

Karta från år 1812.

Både Stina Jöransdotter och Kirstina Germundsdotter tyckte att ån såg farlig ut och fick sina män att bygga ett stängsel så att barnen inte kom till skada. Ån var betydligt bredare då än idag. Livet gick vidare och den 17 maj 1735, då naturen visade upp vad den förmår i blommor och grönska, födde Stina en son som fick namnet Jöran.

Den 28 januari 1736 drabbades familjen Ulmberg av ett dråpslag då deras tre barn avled. De var 6, 4 och 1½ år gamla och det blev ytterligare ett dödsfall detta år i familjen då deras nyfödda barn Agneta jordades den 31 oktober.

I Södra Åsum fanns det lagom många hus och gårdar där man vid högtider och skördetider samlades och hade trevligt. Här fanns också en liten kyrka, byggd på 1100-talet. Dit gick familjerna varje helg.

Den 20 mars 1737 födde Stina en son som fick namnet Sven. Han kom som en strålände sol, men dog efter några dagar och den 14 augusti 1738 kom Karna till världen för att även hon lämna den efter 11 dagar.

Men det fanns även ljusa stunder som när de äldsta barnen fick följa med fadern och fiska. De hade ett litet ställe längre ner där ån inte var så strid, och visst fick de fisk som de stolta bar hem så att Stina kunde laga en god middag. Nils jagade också, men då fick barnen stanna hemma, men de tyckte det var roligt att se vad han skjutit, så de väntade spänt. Harar fanns det gått om och en eller annan råbock blev det också. Fåglar fanns det i de närbelägna skogarna.

En dag kom Nils hem med beskedet att han varit på Övedskloster och fått reda på att man skulle uppföra en kvarn i Omma, en ort lite längre ner vid Åsumsån. Han hade blivit tillfrågad om han kunde tänkas driva denna vid sidan om sitt arbete som klensmed. Det hade på senare tid blivit ganska ansträngt mellan Nils och Christian. Christian Möllerström, mannen som hade fått Nils och Christian att flytta hit från Norra Vram, hade hastigt övergett sin kvarn i Grimstofta och slagit sig ner i Södra Åsum, öppnat en smedverkstad och börjat att konkurrera med Nils. Christian Ulmberg hade mer eller mindre övergett Nils och istället givit de jobb som behövdes på kvarnen till den nye smeden. Nils var inte glad och tillsammans med sin hustru bestämde de att han skulle tacka ja och några dagar senare skrev han på arrendekontraktet.

Under året 1739 flyttade familjen till Ommadal, en gård som låg i anslutning till kvarnen som var en stubbamölla. Förmodligen fanns det även en mindre vattenkvarn här. Bäckens som rann förbi kom från Sandbäcks hållet och var inte stor, men på sina ställen ganska djup. Efter att ha passerat kvarnarna rann den slutligen ut i Åsumsån.

Den 27 januari 1740 nedkom Stina med en son som döptes till Sven. Han levde endast över sommaren och begravdes den 23 november. Då hade Stina också flyttat hem, vilket skedde i den underbara vårens tid. Hon begravdes den 11 maj. Hon dog i sviterna efter barnafödandet och säkert också av sorgen över de två tidigare barnens frånfalle. Jordegumman hade varnat henne att det nog borde vara över med att sätta nya barn till världen.

Nils var nu ensam med tre barn, Christina 11 år, Gunilla 8 år och Jöran 5 år gamla. Så träffar Nils en arton år yngre kvinna, bördig från Östra Tvet i Silvåkra församling. Vigseln ägde förmodligen rum i Silvåkra kyrka, men då vigselboken börjar först 1748 kan man bara antaga detta.

Kirstina Påhlsdotter, som hon hette, var född i Östra Tvet den 1 februari 1719. Den 1 september 1741 nedkom hon med ett gossebarn som fick namnet Åke. Nu hade Christian Ulmberg tagits till nåder och blev fadder.

Två år senare blev det en flicka som fick namnet Stina, född den 16 oktober 1743. Nils och Kirstina fick vandra den relativt korta sträckan till kyrkan i Södra Åsum den 2 februari 1745 för att begrava Stina, som helt plötsligt bara segnat ner och avlidit. Det var en kall och vindpinad dag som lovade snö, och den började också falla när de var på hemväg.

Det var inte bättre väder den 2 mars 1746 då de begravde sina tre dagar gamla tvillingar Hans och Anders.

Men Kirstina var stark och trots att sorgen tagit på henne så var det åter dags att föda, och på påskdagen den 25 mars 1747 döptes ett gossebarn till Sven, en gosse som så småningom skulle föra släktledet vidare.

Den 22 oktober 1749 föddes Hans, och den 30 mars 1754 kom Kirstina till världen. Sedan blev det lite längre mellanrum. Den 25 mars 1757 föddes Stina och den 15 februari 1760 Anders.

Den 7 januari 1761 var kyrkan i Södra Åsum fylld av sörjande människor. Möllaren Christian Ulmbergs hustru Kirstina Germundsdotter fördes till sista vilan och begravdes i den breda gången i kyrkan. Efter en dryg månads sjukdom hade hon givit upp andan. Enligt prästen var hon född i Småland och hade fött elva barn till världen. Vid närmare efterforskning visar det sig att hon var född i Tannåkers församling i Småland den 15 mars 1703. Föräldrarnas namn var Germund Nilsson och Karin Bengtsdotter.

På kullen vid vägkorset i Omma stod den gamla möllan. Foto 2013.

Allt gick sin gilla gång i Omma. Nils började närma sig de sextio och fick allt svårare att bära de tunga mjölsäckarna, fick gång på gång sätta sig och vila. Och när han kom in sent på kvällen så stöp han i säng. Kirstina och de äldsta barnen hjälpte till så gott det gick.

Så blev Nils riktigt sjuk, han fick ont i bröstet och smärtorna blev allt intensivare. Den 10 januari 1762 segnade Nils ner när han var på väg upp till kvarnen för att hämta några saker. Här dog han och lämnade hustru och nio barn efter sig, den yngste två år gammal. Nils blev sextio år och sju månader.

När Nils blev sjuk anställdes en möllaredräng vid namn Pär Andersson, född i Sjöbo 1737. Den 26 december 1762 gifte han sig med änkan Kirstina Påhlsdotter. De fortsatte att driva kvarnen som kallades för Omma gamla mölla. Detta för att man inte långt därifrån vid Åsumsån hade byggt en vattenkvarn som fick namnet Omma Nymölla. Här bodde möllare Carl Stenberg och hans hustru Kirstina Nilsdotter.

Omma Nymölla. Foto 2013.

Christian Ulmberg gifte om sig med Marna Trulsdotter 1761 i Ystad. 1763 nedkom hon med en dotter som fick namnet Kjersti.

Den 13 april 1764 stod åter Christian i Södra Åsums kyrka, denna gång för att begrava sin hustru som avlidit i barnsbörd 35 år gammal.

11 år senare den 15 november 1775 fördes Christian Ulmberg till den sista vilan. Han blev 78 år. Han efterlämnade tre söner och två döttrar.

Sonen Petter Ulmberg och hans hustru Johanna Catarina Philipsdotter hade sedan 1769 drivit kvarnen och Christian hade satts på undantag. Med åren hade han blivit stingslig och vresig och lade sig i allt som oftast hur Petter skötte kvarnrörelsen. Men Petter lade dövörat till och gjorde vad han trodde var rätt och kvarnen började åter att bära sig under hans ledning.

I huset vid kvarnen bodde även Christian Ulmbergs dotter Catarina, gift med Niclas Wessel.

Båda kvarnarna i Omma, den gamla och den nya, malde vidare. Smedverkstaden lades ner då ingen var intresserad att driva den. Åren de gick och den 17 maj 1787 påträffades i möllan Pär Andersson död. Han hade enligt läkaren dött av slag. Han blev 51 år. Nu var Kirstina änka för andra gången, och eftersom det inte fanns några bröstarvingar blev Pärs två bröder och en syster arvtagare.

Alla inventarier såldes på auktion och arrendet för möllan tillföll möllaren Anders Nilsson, son till Nils Hansson. Änkan Kirstina Påhlsdotter bodde kvar i den gamla möllan till den 21 december 1796 då hon avled i sitt sjuttiosjunde år.

Christian Möllerström flyttade på ålderns höst tillbaka till Grimstofta. Den 25 oktober 1778 begravdes han i Södra Åsums kyrka. Han blev 70 år. Han hade varit gift tre gånger och satt åtta barn till världen.

TVÅ HUSTRUR

Nils Hansson Önsberg var gift två gånger. Hans första hustru Stina Jöransdotter var född den 15 april 1704 i Hyllinge krog, Kropps församling. Hon hade en bror som hette Hans och som var född på samma ställe den 6 januari 1698. Föräldrarna hette Jöran Hansson och Gunilla Erichdotter. Båda troligen födda i Helsingborg på 1660-talet.

Familjen flyttade till Helsingborg, från Hyllinge krog, i början av 1710-talet då fadern övertog en kvarn kallad Bakaremöllan. Namnet ändrades senare till Bagaremöllan.

Gunilla Erichdotter avled i juli 1733 och begravdes den 11 på gamla kyrkogården, 73 år gammal. Jöran Hansson begravdes på samma kyrkogård den 26 februari 1742, 74 år gammal.

Efter Jöran Hanssons död övertogs kvarnen av sonen Hans Jöransson och hustrun Anna Johansdotter. Anna avled, troligen i barnsörd, 1750. (Året saknas i dödboken.) Hans gifte om sig den 12 januari 1752 med pigan Ana Pernilla Flinsberg.

Hans begrovs den 6 april 1768 och hans hustru Ana den 5 december 1786. Båda fick sitt sista vilorum på Nya kyrkogården i Helsingborg.

Den andra hustrun Kirstina Påhlsdotter var född den 1 februari 1719 i Östra Tvet, Silvåkra församling. Hennes föräldrar var Pål Åkesson och Bengta Larsdotter. Båda födda 1695. Han i Bonderup, hon i Hellestad.

Rusthållare Pål Åkesson blev 79 år och begravdes den 30 augusti 1771 och hans hustru Bengta Larsdotter den 15 oktober 1775, 86 år gammal.

Kirstinas farfar Åke Jönsson och farmor Kirstina Påhlsdotter bodde i Lunnarp, en by strax söder om Dalby. Åke var född 1642. Han begravdes på Bonderups kyrkogård den 26 maj 1699, 57 år gammal. Kirstina gifte om sig med Pål Nilsson.

BYARNA

Det fanns fyra byar runt Södra Åsum, Grimstofta, Sjöbo, Sandbäck och Omma. Man frågar sig varför just Sjöbo blev den by som så småningom blev köping och även sammanväxte med de övriga byarna.

I Sjöbo fanns det vid 1700-talets början ett par tre bondgårdar. Vid denna tid bodde grevinnan Lewenhaupt på Övedskloster och hon ägde marken där bondgårdarna låg. Här sammanstrålade också vägar från Malmö, Hörby, Ystad och Tomelilla. Vid detta vägkors lät hon bygga en gästgivaregård (idag Sjöbo Gästis) och tillsatte en gästgivare 1721.

Ett stort steg mot ett större samhälle togs när järnvägen drogs fram mellan Ystad och Eslöv 1866. Sedan kom 1874 Malmö – Ystad och 1893 Malmö – Tomelilla.

År 1866 flyttade man möllan i Omma, som numera var en väderkvarn, till Sjöbo. Här står den än idag.

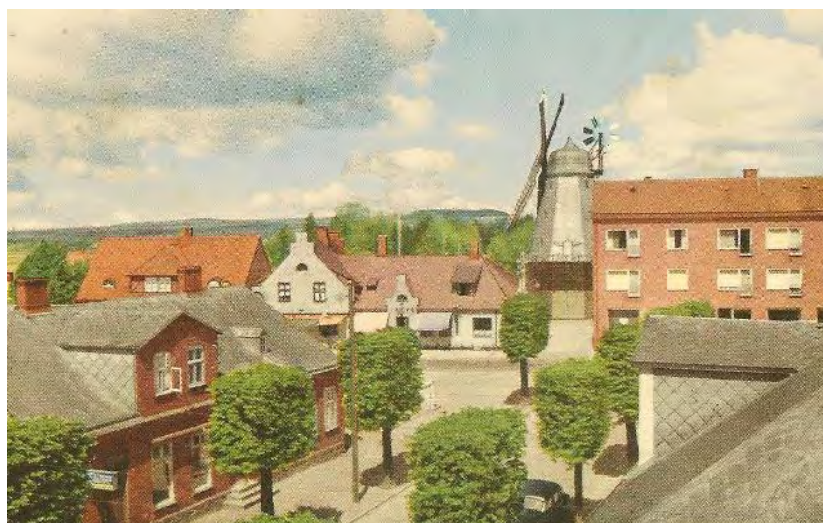
På 1860-talet ersattes kvarnen som stod på en holme i Åsumsån med en vattenkvarn inte långt därifrån.

Kyrkan i Södra Åsum ansågs vara för liten och en ny byggdes ca 500 meter söderut och togs i bruk 1902. Den gamla fick då förfalla men i början av 1940-talet restaurerades den och återinvigdes 1946.

Sjöbo växte och blev municipalsamhälle 1898 och på nyårsnatten 1951 – 52 köping. Nu var alla de gamla byarna mer eller mindre inkorporerade i samhället.

Sjöbo mölla. Stod tidigare i Omma och var den som kallades gamla möllan. Foto 2013.

Sjöbo. Vykort från 1930-talet.

SÖDRA ÅSUMS BY

I Södra Åsum fanns fram till 1740-talet en bro av trä. Ständiga översvämningar i ån tog hårt på bron med dyrbara reparationer som följd. Frågan om vem som skulle betala tvistade man om tills Hans Ramel på Övedskloster erbjöd sig bygga en stenbro, som dock skulle betalas av bönderna. Det blev en 56 meter lång och 5 meter bred stenvalsbro, en av länets finaste. Den togs ur bruk 1936.

Åsums gård tillhörde Övedskloster och är bildad av två gamla gårdar benämnda Åsums Gamlegård och Åsums Nygård. Södra Åsum har anor långt tillbaka i tiden och har en gång varit en ansevärd by, där kyrkan uppfördes på 1100-talet med långhus, kor och absid. Tornet lär ha tillkommit på 1400-talet.

Ett av husen på Åsums gård är boningslänga till en kvarnbostad i korsvirke från 1600-talet, och här har påträffats gamla väggmålningar. Huset är numera förvaltarbostad.

När kvarnen, som stod på en holme i ån, blev till åren ersattes den av en vattenkvarn i slutet av 1800-talet. Den nya kvarnen byggdes på en backe på Åsums gårds marker. Vattnet dämades upp och avleddes i en smal ränna där flödet fick en fallhöjd på 2 – 3 meter. Kvarnen var tre våningar hög och bestod av fyra valsstolar för malning av gröpe och mjöl till bakning.

Gamla bron i Södra Åsum. I bakgrunden Södra Åsumgården. Foto 2013.

Källor:

Landsarkivet i Lund.

Anslagstavla vid vattenkvarnen i Södra Åsum.

Gods och gårdar.

Gamla Sjöbo av Britt Risby.

Södra Åsum. Vykort.

Södra Åsum. Vykort från början av 1900-talet. Stämplat 1905.

Södra Åsums gamla kyrka. Foto 2013.

*Södra Åsums kyrka övergiven och förfallen.
Vykort från början av 1900-talet.*

